

Hệ thống Đồng Nai

Đồng Sĩ Khiêm

*Kính tặng hương linh các AH: Phạm Thanh Liêm, Huỳnh Bá Thời,
Nguyễn Văn Cừ, Nguyễn Văn Oánh đã bỏ mình vì “Nước”*

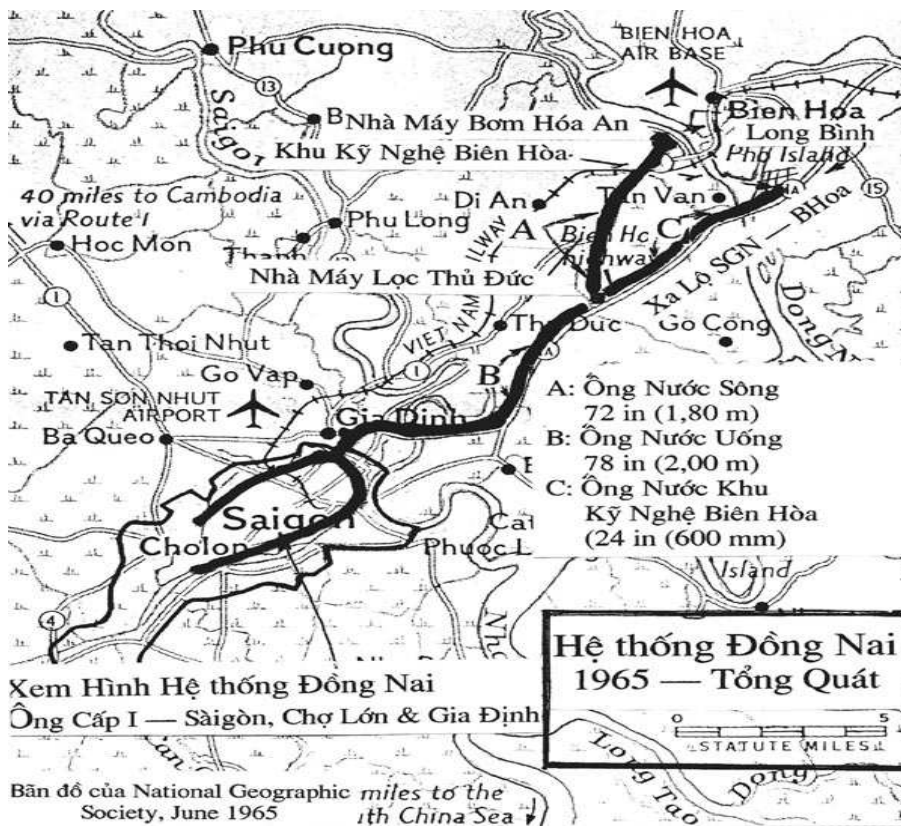
Lời nói đầu: Đúng ra đề mục phải gọi là Hệ thống Cung Cấp Nước cho Saigon và phụ cận với nước sông Đồng Nai. Nhưng coi ra dài dòng quá nên tôi rút gọn lại còn 4 chữ thôi. Tôi chỉ ghi ra đây, theo ký ức, hệ thống được xây cất từ năm 1962 đến năm 1975 mà thôi. Vào năm 1990 hệ thống có mở mang thêm nhưng tôi không nói đến phần này. Các con số đưa ra dưới đây chưa được chính xác mong các AH NHT, NKC, LTK, NVB và các AH đã từng phục vụ STC và hiện có mặt trên đất Mỹ bỏ túi dùm. Nếu muốn có dữ kiện chính xác thì chắc là phải tham khảo tài liệu ở Thư Viện Quốc Hội (Library of Congress) nhưng tôi nghĩ rằng đây chỉ là một bản văn “để biết” chứ chưa phải là một tài liệu tham khảo nên các con số chính xác chưa cần lắm.

Vào thập niên 1950 - 1960 Saigon bị thiếu nước trầm trọng. Vì tình hình an ninh dân số gia tăng quá mức, nhất là sau hiệp định Genève 1954 một số lớn dân di cư từ miền Bắc được định cư tại Saigon. Dân số tuy gia tăng nhưng số nước cung cấp chỉ giới hạn với trên dưới 30 giếng sâu và hai hệ thống giếng cạn. Các giếng sâu thường được gọi là giếng Layne vì các giếng này do Cty. Layne Asiae khoan và gắn máy. Hai hệ thống giếng cạn lấy nước ở Tân Sơn Nhứt và Gò Vấp và hình như chỉ có khả năng cung cấp 30 000 m³/ngày còn các giếng sâu đâu chỉ cung cấp được 150,000 m³/ngày và vì thiếu điện nên mỗi ngày chỉ hoạt động 22 giờ mà thôi. Cty CEE (Compagnie des Eaux et Electricité) cung cấp dịch vụ điều hành các giếng cạn (captages) và sửa chữa hệ thống ống cùng gắn đồng hồ nước theo lệnh

của Ty Thủy cục trực thuộc tòa Đô Chánh Saigon. Phần vụ cung cấp nước cho thị trấn Gia Định do Ty CC Gia Định phụ trách với hệ thống cung cấp và phân phối riêng.

Trước tình trạng thiếu nước trầm trọng mà chúng có là các cuộc đánh lộn triền miên tại các vò nước công cộng và cảnh vòi nước chảy nhỏ giọt ở các vùng ven biên Saigon, chính phủ VN của TT Ngô Đình Diệm đã ký một thỏa ước vay tiền của chính phủ Mỹ qua Cơ Quan Phát Triển Quốc Tế USAID. Tiền lời rất thấp kể như cho không và vốn phải trả trong 20 năm. Saigon Thủy Cục (STC) ra đời vào năm 1961 và vị giám đốc đầu tiên là AH Phạm Minh Dương, Tổng Thư Ký bộ Công Chánh. Đến năm 1964, AH bị “ngựa đá” (một thân ngân viên chơi thua cá ngựa, thụt két và bỏ trốn) nên mất chức và AH NHT thay thế từ đó cho đến tháng Tư đen năm 1975 khi mọi người “tan hàng cố gắng” và gặp nhau lại trên đất Mỹ một phần nhờ LT AHCC.

Saigon và phụ cận gồm có Saigon, Chợ Lớn, thị trấn Gia Định, các quận Tân Bình, Gò Vấp và Thủ Đức. Tôi không nhớ rõ nhưng hình như Hóc môn cũng nằm trong địa giới của vùng hệ thống phục vụ. Hệ thống gồm có một một nhà máy bơm nước sông Đồng Nai, một đường ống dẫn nước sông đến nhà máy lọc, một nhà máy bơm nước uống (đã lọc và khử trùng), một đường ống dẫn nước uống về Saigon, Gia Định, một đường ống dẫn nước uống lên khu Kỹ Nghệ Biên Hoà, một hệ thống ống cái (primary grid), 9 thủy đài và chừng 25 km ống cơ trung (secondary grid) từ 500 mm đến 350 mm.

Xin xem sơ đồ đính kèm.

Nhà máy bơm nước sông với khả năng 480,000 m³/ng tọa lạc tại làng Hóa An, Quận Dĩ An, Tỉnh Biên Hòa. Đường ống dẫn nước sông dài gần 11 km với đường kính 72 in (1.8 m). Đường ống này đi qua làng Hóa An, chui dưới đường xe lửa ở gần Cầu Hàng, chạy theo Quốc Lộ 1, băng quốc lộ này để vào làng Bình Thung, đi ven sau lưng khu Đại Học mới dự trù thành lập theo lệnh TT Ngô Đình Diệm, rồi nối vào nhà máy lọc nước tọa lạc ở phần Tây Bắc của ngã tư Xa Lộ / Thủ Đức. Nhà Máy Lọc Thủ Đức có khả năng 580,000 m³/ng và dùng cách chế biến cổ điển: đánh phèn, lắng cặn và lọc nhanh. Hai hồ chứa nước lọc với khả năng tổng cộng 80,000 m³ dùng để điều hòa khả năng vận hành của nhà Máy Bơm Nước Uống. Nhà máy này có khả năng tối đa 680,000 m³/ng. Đường ống dẫn nước uống có đường kính 78 in (2.0 m) và dài 11 km. Đặc điểm của đường ống này là nó đi dưới lòng sông Saigon và bạn nào có gan có thể chạy xe vespa từ bên bờ sông này qua bờ sông kia mà không sợ kẹt cầu! Đường ống dẫn nước ngừng ở bên bờ cầu Phan Thanh Giản, đối diện với bộ Canh Nông. Tại

đây có hai nhánh đưa nước uống qua Saigon. Một nhánh với đường kính từ 60 in (1.5 m) xuống 24 in (600 mm) đi qua các đường Đinh Tiên Hoàng, Hiền Vương, Trần Quốc Toàn và ngừng tại góc trường đua Phú Thọ. Nhánh thứ hai phát xuất từ cầu Phan Thanh Giản đi qua đường Nguyễn Bình Khiêm, Lê Thánh Tôn vòng ra Lê Lợi, qua bùng binh chợ Bến Thành rồi xuống đường Trần Hưng Đạo. Một nhánh thứ 3 phát xuất từ ống dẫn nước 78 in tại ngã tư Hàng Sanh đi dưới đường Bạch Đằng, qua chợ Bà Chiểu và ngừng ở trước toà Hành Chánh tỉnh Gia Định. Để chứa nước chữa lửa và quân bình áp lực, 14 thủy đài được dự trù xây cất nhưng vì thiếu ngân khoản nên chỉ có 9 thủy đài được xây dựng. Một trong những thủy đài đó là thủy đài K nằm ở đầu cầu Phan Thanh Giản. Thủy đài này chỉ có

mục đích xả gió và xả bớt áp lực khi nước “va” (surge) vì máy bơm ngừng bất thành linh (cúp điện). Vào lối 25 km ống gang cỡ 500 mm đến 350 mm được mua và đặt trong vùng phục vụ để tăng cường hệ thống phân phối hạng trung (secondary grid). Trong lúc đang xây cất nhà máy và đúc ống thì TT NĐD ký sắc lệnh lập Khu Kỹ Nghệ (KKKN) Biên Hòa và STC được giao nhiệm vụ cung cấp nước mặc dầu KKN không nằm trong vùng phục vụ. Đường ống phục vụ này dài 15 km và có đường kính 600 mm.

Trong lúc chờ xây dựng hoàn tất Hệ Thống Đồng Nai (HTDN) 5 giếng sâu dọc theo đường Nguyễn Văn Thoại được khoan và lắp máy bơm để cung cấp thêm 20,000 ~ 25,000 m³/ng cho vùng phục vụ. Việc xây cất HTDN được thực hiện bằng 5 kế ước (KƯ). KƯ 1 đúc ống và đặt ống dẫn nước. Ống này thuộc loại bê tông nặng thép và ép trước (PCCP) và dụng cụ, máy móc đúc ống được nhập từ Nam Phi Châu. Khi hoàn tất công tác cung cấp, nhà máy được tháo gỡ và chở ra khỏi Việt Nam. KƯ 2 xây cất 2 nhà máy bơm và lọc nước. KƯ 3 đặt ống phân phối trung cấp và chia ra làm 8 gói nhỏ để cho

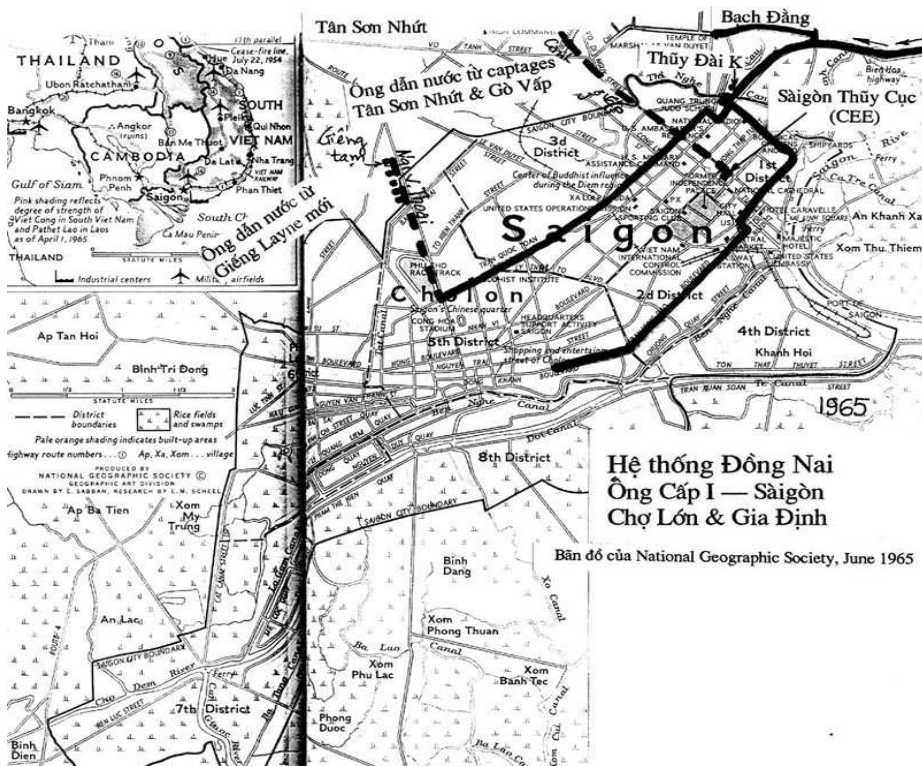
nhà thầu Việt Nam có thể đấu được. Một trong những gói này chuyên đặt ống qua các sông rạch trong Chợ Lớn và Kinh cầu Tân Thuận. Ông gang qua sông rạch có đầu joint đặc biệt. Đầu joint tròn (ball joint) để giúp ống uốn mình theo độ dốc thoải thoải của kinh rạch. KƯ 4 được đấu thầu theo dạng Thiết kế và Xây Cát (Design and Buid). Lúc đầu Kỹ Sư Cố Vấn dự trù xây dựng các thủy đài bằng cái “nồi” thép nằm dựa trên nhiều cột thép mà ta thường thấy ở các thành phố Mỹ. Tôi chề xấu và định đưa vấn đề ra thảo luận với AH PMD, rứa là KSCV đem cất hết các catalogs và quyết định ghi vào hồ sơ đấu thầu phần thiết kế. Các bạn ở Sài Gòn chắc cũng thấy những thủy đài bê tông có hình nấm khá đẹp nằm rải rác ở Q.4, 5, 10 và Gia Định. Thủy đài K nói trên có hình dạng một ly nước có quai cầm trông rất ngoạn mục và tăng thêm mỹ quang cho ngưỡng cửa vào thành phố. KƯ 5 dùng để đặt ống PCCP thuộc hệ thống cấp I (primary grid) trong thành phố Saigon và Gia Định. KƯ không số (giống như Bài Hát Không Tên của VTA!) dành để đặt ống PCCP từ nhà máy bơm Thủ Đức lên KKN.

Trên đây là các nét chính về HTDN sau đây là những chuyện buồn vui liên quan đến công tác nghiên cứu, xây cất và vận hành hệ thống.

Làm việc ở vùng thiếu an ninh: Địa điểm xây cất nhà máy bơm nước sông ở làng Hóa An. Vào các năm 1962 -1963 muốn đi đến đây phải đi quốc lộ 1 về Biên Hòa và trước khi đi qua cầu xe lửa thì quẹo trái về hướng Tân Uyên (nằm gần chiến khu D). Vì là hương lộ nên đường hẹp và an ninh thuộc loại “xôi đậu”. Các giàn khoan lấy mẫu đất đến 3 g. chiều phải đem đi gởi nơi đồn dân vệ gần đó. Sáng khi tới làm việc thì dân vệ bắn chỉ thiên vài chục phát thị oai làm cho chúng tôi lên ruột. Một bữa nọ ông kỹ sư Mỹ và tôi đi viếng một hầm đá ở bìa làng. Hầm đá này nằm gần như đối diện với hầm đá Châu Thới mà KTS NVT muốn đóng cửa để giữ mỹ quan của núi Châu Thới. Khi vào đến hầm đá, lúc đó cũng gần 9g sáng thì chúng tôi thấy một cảnh tượng hoang tàn. Máy móc bị phá hủy và trạm gác dân vệ bị giết sập. Cờ MTGP treo cùng nơi! Ông tài xế xô hai chúng tôi vào xe và rồ máy chạy thực mạng. may mà lỏi vào không bị gài mìn nếu không chắc tôi không còn ngồi đây để viết bài cho các bạn đọc.

Làm việc với nửa con mắt: Tôi những lúc vui miệng nói lại với nhân viên và con cháu là trong lúc kiểm soát công trường đặt ống PCCP tại KKN BH tôi chỉ làm việc với một nửa con mắt. Không phải

là tôi coi thường công việc mà vì lý do an ninh bản thân. KKN lúc đó chỉ có 3 nhà máy còn ngoài ra toàn khu bị cây chòi phủ kín và là một môi trường thuận lợi cho du kích bắn sẽ qua lính Mỹ gác ở các trạm gác Long Bình dọc theo Xa Lộ. Khi đứng xem nhà thầu đặt ống một con mắt của tôi nhìn về rừng chòi coi chừng du kích, một nửa con mắt nhìn về phía các ông bạn lông lá để phản ứng nếu họ coi chúng tôi là VC vì lặn lội gần rừng chòi. Nói nghe tội nghiệp, nếu lỡ “mót” thì ráng chịu chờ đờng đại dột vô rừng chòi vì làm vậy sẽ lãnh đạn của mấy ông bạn Mỹ. Vì rứa tôi chỉ còn một nửa con mắt để coi nhà thầu đặt ống. May mà

ống tốt, joint tốt và đất tốt nên đường ống trơn gan cùng tuế nguyệt cho đến hôm nay.

Bà bầu ngăn chặn công tác: Trong lúc ủi đất tại nhà máy lọc Thủ Đức một bà bầu gần đến ngày sinh vì tiếc gia sản bị lấy đi, mặc dầu được đèn bù “thỏa đáng” đã liều mình nhảy trước mũi xe ủi đất. Báo hại chúng tôi phải năn nỉ, giải thích, nhờ Hội Đồng Xã can thiệp công tác mới tiếp tục được. Mất hết một ngày!!

Hú hồn: Đường ống dẫn nước uống về Saigon đi cặp theo Xa Lộ về hướng Tây cách tâm đường 40m. Mặc dầu đặt xa như vậy mà khi nhà thầu đào đất, sức đẩy của nền đất xa lộ làm cho mương đào bị sụp lở và ống mới đặt bị đẩy đi. Nhà thầu bèn dùng một xảo thuật mà họ gọi là Thay Đất (soils substitution). Một mương được đào sẵn rồi đất đỏ được chở đến để lấp mương lại xong rồi xe đào mới đến đào mương đặt ống. Nghe ra thì rắc rối nhưng giải pháp này giúp nhà thầu hoàn tất công tác đặt ống thay vì như lúc trước đặt tới đặt lui cả tháng chưa được một ống! Để đào mương nhà thầu thuê dân đào đất chuyên nghiệp ở Cái Sắn lên thi hành công tác. Thấy họ dùng cái len xắn đất rồi vớt lên bờ mới phục sức mạnh của những cánh tay rắn chắc. Một hôm khi họ đào mương cách Cầu Saigon lối 1 km tôi ghé lại kiểm công tác. Khi xe ngừng ở lề đường thì tôi thấy có cái gì lạ đập vào mắt. Hình như tôi thấy có một đường nứt dài dọc theo lề đường và đường nứt này hình như song song và dài bằng chiều dài của mương đào chưa lấp đất. Tôi hoảng hồn vội chạy về văn phòng bạn gần nhất (VP Ty Điền Địa Gia Định do AH TDQ làm Trưởng Ty) mượn điện thoại gọi VP Kỹ Sư Cố Vấn yêu cầu ông Kỹ Sư Trưởng ra ngay nơi công trường chỗ tôi thấy đường nứt và ra lệnh nhà thầu gấp rút lấp đất mương đào đồng thời không cho phép đào xa quá để mương trống mà không lấp đất. Hú hồn! đường nứt hết mở rộng và sau đó thì tôi không còn thấy nó nữa! Tôi chắc các AH bên Kiều Lộ không biết chuyện này, và nếu chúng tôi không nhanh tay đường có thể lở và chúng tôi vào tù là cái chắc!

Cái ống là nhà của ta: Vì nhà thầu gặp khó khăn như nói trên nên ống 78 in được rải dọc theo xa lộ từ cầu Rạch Chiếc đến cầu Phan Thanh Giản. Một số dân Saigon bèn tạm chiếm làm nơi cư ngụ và cứ

chiều đến là từng cặp từng cặp dân thành phố chiếm ống để làm nơi tình tự. Không có gì để lo ngại vì ống khi đặt xong được rửa sạch và khử trùng trước khi sử dụng.

4 kỹ sư hy sinh vì Nước: Nhà máy lọc hoàn thành và đang ở trong thời kỳ chạy thử vào năm 1965. Vì hệ thống dẫn phát nước ở Saigon, Gia Định chưa đặt xong nên tới 2 g chiều là hồ chứa đầy nước và nhà máy đóng cửa. Hôm đó theo thường lệ tôi sửa soạn đi về văn phòng ở Saigon. Tôi xẹt ra Hồ Tạo Cạn và thấy 4 anh KS PTL, HBT, NVC & NVO đang đánh trần sửa chữa máy tạo cạn. Tôi hỏi “có ai muốn về với tôi không” vì xe tương đối trống. Anh L. nói “Thôi anh về trước đi, tui tui về sau”. Tôi về văn phòng ở Saigon chừng nửa giờ thì ông tài xế của KS Cố Vấn Mỹ cũng từ Hoá An về nói : Trên xa lộ gần nhà máy Xi Măng Hà Tiên có một tai nạn giao thông và nghe hình như có mấy kỹ sư chết”. Linh tính cho tôi biết có điều chẳng lành. Tôi vội chạy lên xa lộ và khi thấy cái xe bị nạn thì tôi tá hỏa. Đó là chiếc xe Citroen 2CV mà 4 anh KS sử dụng. Xe bị một chiếc xe camion chạy ngược chiều lạc tay lái đụng nặng, xe cháy tan tành và bẹp dúm. Tôi hỏi và được biết xác 4 anh KS được chở về nhà xác. Rứa là hi vọng có một vài anh còn sống sau tai nạn tiêu tan cùng mây khói, đúng hơn là khói xăng. (Tôi xin mạn phép bỏ các chi tiết để tránh gây lại đau thương cho gia đình các AH này nếu họ có cơ hội đọc đoạn này). Hiện bia ghi công tưởng niệm hương linh các AH PTL, HBT, NVC & NVO vẫn còn gắn tại Lobby của nhà máy lọc nước Thủ Đức. 🙏

TỰ VINH

Thân tặng Các Ai Hữu Cấp Thủy

*Mặc ai công hầu, ai khanh tướng,
Ai say hương phấn gái liêu trai,
Ai chìm trong giấc mơ xuân nữ,
Ta cứ nổi trôi khắp phố phường,
Mộng đẹp đã chìm bao nhiêu mộng,
Giang hồ trắng tóc vẫn chưa thôi!
Cơm lưng chừng chén đà no bụng,
Rượu nửa ly bôi chénh choáng rồi!*

N.H.Nhạn / Cấp Thủy